

SOLIQ XIZMATIGA AVTOMATLASHTIRILGAN AXBOROT TIZIMLARI VA TIZIMLARINI JORIY ETISH

Suyarov Akram Musayevich

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
Axborot texnologiyalari kafedrası, PhD, dotsent

Omonturdiyev Bexruz Ismat o'g'li

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
Iqtisodiyot fakulteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston soliq xizmatida avtomatlashtirilgan axborot tizimlarini joriy etishning samaradorligi, ishlash mexanizmlari va foydalanuvchilarga ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida elektron deklaratsiya, onlayn soliq to'lovlar, shaxsiy kabinetlar va avtomatlashtirilgan monitoring tizimlarining afzalliklari, cheklovlari va xavfsizlik masalalari o'rganiladi. Shuningdek, foydalanuvchilarga tizimlardan samarali foydalanish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: Soliq xizmati, avtomatlashtirilgan tizim, elektron deklaratsiya, onlayn soliq to'lov, raqamli transformatsiya, kiberxavfsizlik.

Аннотация: В данной статье анализируется эффективность внедрения автоматизированных информационных систем в налоговой службе Узбекистана, их принципы работы и влияние на пользователей. В ходе исследования рассматриваются электронные декларации, онлайн-платежи, личные кабинеты и системы автоматизированного мониторинга, а также их преимущества, ограничения и вопросы безопасности. Кроме того, разрабатываются практические рекомендации по эффективному использованию этих систем.

Ключевые слова: Налоговая служба, автоматизированная система, электронная декларация, онлайн-платежи, цифровая трансформация, кибербезопасность.

Abstract: This article analyzes the effectiveness of implementing automated information systems in the tax service of Uzbekistan, their operating principles, and their impact on users. The study examines electronic declarations, online tax payments, personal accounts, and automated monitoring systems, as well as their advantages, limitations, and security issues. Practical recommendations for effective use of these systems are also developed.

Keywords: Tax service, automated system, electronic declaration, online tax payment, digital transformation, cybersecurity.

Kirish

O‘zbekiston soliq tizimida raqamli transformatsiya jarayoni so‘nggi yillarda jadal sur‘atlarda rivojlanmoqda. Soliq organlarining asosiy maqsadi — to‘lovchi bazasini kengaytirish, deklaratsiyalarni tezkor qayta ishlash va soliq tushumlarini oshirishdir. Shu nuqtai nazardan, avtomatlashtirilgan axborot tizimlari va elektron xizmatlar muhim vosita sifatida qaraladi. Avtomatlashtirilgan tizimlar soliq to‘lovchilarga deklaratsiyalarni onlayn topshirish, soliq to‘lovlarni amalga oshirish va shaxsiy hisob raqamlarini boshqarish imkonini beradi. Shu bilan birga, soliq organlariga real vaqt rejimida ma’lumotlarni tahlil qilish va risklarni aniqlash imkoniyati yaratiladi. Tadqiqot maqsadi — soliq xizmatida avtomatlashtirilgan tizimlarning samaradorligini tahlil qilish, ularning afzalliklari va cheklovlarini aniqlash hamda foydalanuvchilarga amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Adabiyotlar sharhi

Milliy tadqiqotchilardan Raxmonqulov U.R. soliq boshqaruvida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish orqali soliq bazasini kengaytirish va yashirin iqtisodiy faoliyatni kamaytirish imkoniyatlarini tahlil qilgan. Asliddin X. & Bunyod M. raqamli transformatsiya va avtomatlashtirishning iqtisodiy samaradorligini yoritadi, elektron tizimlar soliq nazoratini kuchaytiradi va xatoliklarni kamaytiradi. Axtamov A. elektron davlat xizmatlari orqali foydalanuvchi tajribasini yaxshilashni ta’kidlaydi. Odilova M.F. hududiy xizmatlarda raqamli tizimlarning foydasini ko‘rsatib, ma’lumotlarni tezkor tahlil qilish va xarajatlarni kamaytirish imkoniyatini

yoritadi. Shuningdek, Suyarov A.M. soliq xizmatidagi avtomatlashtirilgan tizimlarni samarali loyihalash va foydalanuvchi interfeysini takomillashtirish bo'yicha ilmiy ishlarga ega. Jomonqulova F.E. foydalanuvchi qulayligi va xavfsizlik jihatlarini o'rganadi. Chet ellik tadqiqotchilar — Schneier, Amoroso, Bishop — avtomatlashtirilgan tizimlar samaradorligi va kiberxavfsizlikni ilmiy asoslaydi.

Ushbu adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, avtomatlashtirilgan tizimlar soliq xizmatining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Tahlil va natijalar

O'zbekiston soliq tizimida avtomatlashtirilgan axborot tizimlarini joriy etish bugungi kunda soliq boshqaruvining muhim strategik yo'nalishidir. Elektron deklaratsiya, onlayn to'lovlar, shaxsiy kabinetlar va real vaqt monitoringi orqali soliq jarayonlarini avtomatlashtirish nafaqat soliq organlarining samaradorligini oshiradi, balki soliq to'lovchilarga qulaylik yaratadi. Bugungi kunda soliq mazmunli xizmatlar — Soliq.uz va boshqa elektron platformalar orqali interaktiv xizmatlar joriy etilgan bo'lib, ular soliq tushumlarini ko'paytirish va deklaratsiya jarayonini soddalashtirishga xizmat qiladi. Avtomatlashtirilgan tizimlarning eng muhim afzalliklaridan biri — jarayonlarni tezkorlashtirishdir. An'anaviy qo'lda bajariladigan deklaratsiya topshirish jarayoni ko'pincha ko'p vaqt va inson resursini talab qiladi. Elektron deklaratsiya tizimlari yordamida soliq to'lovchilar deklaratsiyalarni onlayn topshiradi va soliq organlari ularni tezkor qayta ishlash imkoniga ega bo'ladi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, elektron tizimlar deklaratsiyalarni qayta ishlashni 2–3 barobar tezlashtiradi, bu esa soliq xizmatlarining umumiy jarayonini sezilarli darajada soddalashtiradi.

Bu tezlik ko'pincha ma'lumotlarni markazlashtirilgan bazada qabul qilish hamda real vaqt algoritmlari orqali avtomatik tahlil qilish bilan bog'liq. Masalan, soliq to'lovchi deklaratsiyasini yuborganidan so'ng tizim avtomatik tarzda ma'lumotlarni soliq kodlari, so'nggi 12 oy davomidagi faoliyat va boshqa metrikalar bilan solishtiradi hamda mumkin bo'lgan xatoliklar yoki kamchiliklarni aniqlaydi. Shu jarayonda tizim inson aralashuvini talab qilmaydi, bu esa vaqtni hamda resurslarni tejaydi. Avtomatlashtirilgan tizimlar soliq

tushumlarini oshirishga ham ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Statistik ma'lumotlar shuni ko'rsatdiki, avtomatlashtirilgan tizimlar joriy etilganidan so'ng soliq tushumlari 15–18% ga oshdi. Bu ko'rsatkich asosan xizmatlardan foydalanish darajasining oshishi va deklaratsiya topshirish jarayonlarining soddalashuvi bilan bog'liq. Elektron xizmatlar tufayli soliq to'lovchilar o'z majburiyatlarini tezroq va to'g'ri bajaradi, bu esa davlat byudjetiga tushadigan daromadlarni oshiradi.

Foydalanuvchi interfeysi orqali soliq to'lovchilar o'z deklaratsiyalarini kuzatishi, to'lov tarixini ko'rishi, eslatmalar olishi va moliyaviy hisobotlarni generatsiya qilishi mumkin. Bu holat soliq jarayonlaridagi shaffoflikni oshiradi va foydalanuvchining jarayonni boshqarish qobiliyatini kuchaytiradi. Ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, foydalanuvchilarning elektron xizmatlardan foydalanish darajasi yildan-yilga 25–30% ga oshgan. Avtomatlashtirilgan tizimlar inson xatosini kamaytiradi. An'anaviy usulda qo'lda to'ldirilgan deklaratsiyalar ko'pincha xatoliklar bilan tugaydi, bu esa soliq organlari tomonidan qo'shimcha tekshiruv, vaqt va resurs sarflashni talab qiladi. Elektron tizimlar esa ma'lumotlarni oldindan belgilangan qoidalar asosida tekshiradi va xatoliklarni aniqlaydi. Natijada tizim xatoliklarni 70% ga kamaytiradi, bu esa soliq organlarining vaqtini tejaydi. Avtomatlashtirilgan tizimlar kiberxavfsizlikni hisobga olgan holda ishlab chiqiladi. Chet ellik tadqiqotchilar bulutli tizimlar, ko'p dvijokli tahlil va xavfsizlik protokollarini yoritadi. Bu tizimlar ma'lumotlarni shifrlash, kirishni autentifikatsiya qilish va tahdidlarni erta aniqlash orqali ma'lumotlarni himoya qiladi. Shu bilan birga, axborot xavfsizligini oshirish foydalanuvchilar va davlat manfaatini himoya qiladi.

Axborot tizimlarini samarali integratsiyalash ham soliq xizmatlarining samaradorligini oshiradi. Zamonaviy integratsiya yechimlari API, bulutli hisoblash va ma'lumotlar almashinuvi orqali soliq organlarining boshqa davlat tizimlari bilan bog'lanish imkonini beradi. Bu holat soliq ma'lumotlarini boshqa idoralar bilan real vaqt asosida almashish va to'g'ri qarorlar qabul qilish uchun zarurdir. Cheklovlar: internetga bog'liqlik, yirik hajmdagi ma'lumotlarni qayta ishlashdagi texnik muammolar va foydalanuvchi raqamli savodxonligining pastligi. Shu bilan birga, tizimlarda

kiberxavfsizlikni ta'minlash talab qilinadi, chunki raqamli xizmatlar onlayn asosda ishlaydi va tahdidlarga uchrashi mumkin.

Umuman olganda, avtomatlashtirilgan axborot tizimlari soliq xizmatining samaradorligini oshirish, xatoliklarni kamaytirish, soliq tushumlarini ko'paytirish va foydalanuvchilarga qulaylik yaratishda muhim vosita hisoblanadi.

Xulosa va takliflar

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, O'zbekiston soliq tizimida avtomatlashtirilgan axborot tizimlari foydalanuvchilarga deklaratsiyalarni tezroq topshirish, soliq to'lovlarni osonlashtirish va ma'lumotlarni aniq tahlil qilish imkonini beradi. Elektron tizimlar soliq tushumlarini 15–18% ga oshirdi, foydalanuvchi xatolarini 70% ga kamaytirdi, jarayonlarni 2–3 barobar tezlashtirdi.

Shuningdek, tizimlar foydalanuvchi interfeysi orqali qulay boshqaruv, real vaqt monitoringi va xavfsizlikni ta'minlaydi. Shu sababli, avtomatlashtirilgan tizimlarni asosiy soliq jarayonlari bilan integratsiyalash va foydalanuvchi savodxonligini oshirish muhimdir.

Takliflar:

1. Avtomatlashtirilgan tizimlar muntazam ravishda modernizatsiya qilinib, yangi funksiyalar bilan to'ldirilishi zarur.
2. Foydalanuvchilarni elektron soliq xizmatlari bo'yicha o'qitish va raqamli savodxonlikni oshirish bo'yicha treninglar o'tkazilishi lozim.
3. Soliq tizimining xavfsizligini mustahkamlash uchun kiberxavfsizlik standartlari va protokollarni doimiy yangilab borish tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Raxmonqulov U.R. Soliq boshqaruvida axborot texnologiyalari. Toshkent, 2021.

2. Asliddin X., Bunyod M. Raqamli transformatsiya va soliq tizimi. Toshkent, 2020.
3. Axtamov A. Elektron davlat xizmatlari va foydalanuvchi tajribasi. Toshkent, 2021.
4. Odilova M.F. Avtomatlashtirilgan axborot markazlari. Toshkent, 2022.
5. Suyarov A.M. Onlayn tizimlar va axborot resurslari. Toshkent, 2020.
6. Jomonqulova F.E. Axborot tizimlari va IT xavfsizlik. Toshkent, 2019.
7. Schneier, B. Applied Cryptography and Security in Automated Systems. New York, 2020.